

سیاست جنایی پیشگیرانه از بزه های پولی - بانکی به ویژه در حوزه خدمات نوین بانکی^۱

(تاریخ دریافت ۱۴۰۴/۰۸/۰۲ تاریخ تصویب ۱۴۰۴/۰۹/۱۰)

محمدرضا احمدیانی

چکیده

گسترش خدمات نوین بانکی مانند بانکداری الکترونیک و پرداخت های موبایلی، محیطی مناسب برای بزه های پولی-بانکی ایجاد کرده است. جرایمی چون پولشویی، اختلاس و کلاهبرداری بانکی که بر سیستم مالی کشور تأثیرات منفی عمده ای دارند، با این پیشرفت ها به شکل های جدیدی از خود ظهور می کنند. مقاله حاضر باهدف بررسی بزه های پولی-بانکی در خدمات نوین بانکیو با روش توصیفی - تحلیلی و با منابع موجود کتابخانه ای انجام شده است. در واقع دغدغه اصلی این پژوهش پاسخ به این سوال است که چگونه می توان با گسترش خدمات نوین بانکی را به طور مؤثر پیشگیری کرد. نتایج گویای آن هستند که با پیشرفت خدمات نوین بانکی، بزه های پولی-بانکی به شکل های جدید تری ظهور می کنند. این تحقیق نشان می دهد که استفاده از فناوری برای رصد فعالیت های مالی و تقویت قوانین موجود در مبارزه با جرایم مالی، ضروری است تا ثبات اقتصادی حفظ شود. همکاری بین نهادهای قانون گذار و ناظر برای ایجاد چارچوب قانونی جامع تر و توسعه زیرساخت های امنیتی برای حفاظت از داده ها و تراکنش ها اولویت اساسی دارند. با توجه به رشد روزافزون استفاده از بانکداری الکترونیک و پرداخت های موبایلی، نیاز به رویکردهای نوین مبارزه با جرم مالی بیش از پیش احساس می شود تا بتوان ضمن تسهیل دسترسی به خدمات بانکی، امنیت اقتصادی را نیز تضمین کرد.

واژگان کلیدی: سیاست جنایی پیشگیرانه، بزه های پولی - بانکی، خدمات نوین بانکی، پیشگیری از جرایم

^۱ مقاله برگزیده هفتمین همایش پژوهش های علمی علوم اسلامی و انسانی در عصر نوین (هشتم اسفندماه ۱۴۰۳) بنیاد علمی قانون یار

۱- مقدمه

گسترش سریع خدمات نوین بانکی از قبیل بانکداری الکترونیک، پرداخت‌های موبایلی، کیف پول‌های دیجیتال و سیستم‌های پرداخت آنلاین، ضمن تسهیل مبادلات مالی، چالش‌های امنیتی و حقوقی جدیدی را پدید آورده است. این تحولات منجر به ظهور اشکال پیچیده‌تری از بزه‌های پولی-بانکی شده که از حیث روش ارتکاب و دامنه تأثیر، تفاوت ماهوی با جرایم سنتی دارند. ضرورت انجام این پژوهش از چند منظر قابل بررسی است. نخست آنکه با توجه به سهم زیاد خدمات الکترونیک در تراکنش‌های مالی کشور، امنیت این نظام به مسئله‌ای استراتژیک در اقتصاد ملی تبدیل شده است. دوم آنکه عدم تطابق قوانین موجود با فناوری‌های نوین و پراکندگی مقررات، خلاءهای قانونی خطرناکی ایجاد کرده است. سوم آنکه ناآگاهی کاربران و ضعف سیستم‌های نظارتی، بستر مناسبی برای فعالیت مجرمان فراهم آورده است. این پژوهش با هدف اصلی ارائه راهکارهای مؤثر برای پیشگیری از جرایم پولی-بانکی و اهداف فرعی شامل شناسایی الگوهای جدید جرایم، بررسی کاستی‌های نظام حقوقی و طراحی چارچوبی جامع برای سیاست جنایی پیشگیرانه انجام می‌شود. اهمیت کاربردی این پژوهش در چند سطح قابل تصور است. برای قانون‌گذاران، یافته‌های این تحقیق می‌تواند مبنای تدوین قوانین جدید و بازنگری در مقررات موجود قرار گیرد. بانک مرکزی می‌تواند از نتایج این پژوهش در طراحی نظام نظارتی هوشمند بهره‌برد. مؤسسات مالی قادر خواهند بود سیستم‌های امنیتی خود را بر اساس یافته‌های این تحقیق ارتقا دهند. مراجع قضایی می‌توانند از دستاوردهای این پژوهش در رسیدگی به پرونده‌های مرتبط استفاده کنند. همچنین، عموم شهروندان با آگاهی از نتایج این تحقیق می‌توانند سطح حفاظت از دارایی‌های خود را افزایش دهند. مسئله محوری این پژوهش آن است که چگونه می‌توان همگام با توسعه خدمات نوین بانکی، از وقوع جرایم مالی پیشگیری کرد؟ این چالش مستلزم بازنگری در سیاست‌های جنایی و اتخاذ راهبردهای پیشگیرانه هوشمندانه است که هم کارایی سیستم بانکی را حفظ کند و هم امنیت مالی را تضمین نماید. فقدان یک نظام جامع پیشگیری از جرم که توانایی همگامی با تحولات فناورانه را داشته باشد، از مهم‌ترین خلاءهای موجود در این حوزه به شمار می‌رود. این پژوهش با تمرکز بر این مسئله اساسی و با استفاده از روش‌شناسی علمی، در پی ارائه

راهکارهای عملیاتی برای مواجهه مؤثر با چالش‌های نوظهور در حوزه جرایم پولی-بانکی است.

۲- مبانی نظری

در طول تاریخ حیات بشر، پدیده جرم همواره به عنوان مؤلفه‌ی لاینفکی از جوامع انسانی مطرح بوده و ابعاد فردی و اجتماعی زندگی وی را تحت تأثیر قرار داده است، به گونه‌ای که برخی از متفکرین آن را بخشی به هنجار از جامعه و جزء مکمل آن دانسته‌اند (وایت و هینز، ۱۳۸۳: ۱۴۸)، که همچون دیگر مخاطرات طبیعی از الگوی منظمی تبعیت می‌کند (حسینی، ۱۳۹۱: ۱۵۵). ازین رو با توجه به نوع نگاه جوامع به مجرمین در طول تاریخ و به تناسب تفسیری که جامعه از پدیده جرم داشته هدف از مجازات مجرمین دست‌خوش تحولات وسیعی بوده است. این اهداف طیف گسترده‌ای از سزادهی و انتقام جویی، ارباب و بازدارندگی، اصلاح و بازپروری، ناتوان سازی و حتی حذف مجرمان را شامل می‌شود (دادبان و آقایی، ۱۳۸۸). اگرچه کیفردهی و اتخاذ تدابیر واکنشی از همان آغاز، ساده‌ترین روش تنبیه مرتکبین بوده است ولیکن با تحول جوامع، دیدگاه‌ها و مکاتب جدیدی غیر از سیاست‌های کیفری در برخورد با بزه‌کاران ظهور کرده و امروزه، سیاستی موردپذیرش است که علاوه بر کیفردهی، به جنبه‌های پیشگیرانه از جرم توجه جدی داشته و هدف آن «پیشگیری از جرم»^۱ باشد. از طرفی، همان گونه که در بیماری‌های جسمی، پیشگیری به درمان ترجیح دارد، در بیماری‌های روحی و روانی نیز بهتر است پیش از آن که فرد دچار اختلال گردد به فکر پیشگیری بود. در همین راستا پیشگیری از جرم چند دهه‌های است که به یکی از موضوعات مهم در مطالعات جامعه‌شناختی تبدیل و رویکردهای مختلفی برای رسیدن به این هدف اتخاذ شده است. پیشگیری وضعی بعنوان یک نظریه علمی برای کاهش بزهکاری نخستین بار در دهه ۱۹۸۰ میلادی توسط کلارک، کورنیش و هی هیور مطرح شد. از دیدگاه کلارک، پیشگیری وضعی از جرم به مجموعه اقدامات قابل سنجش و ارزیابی در برخورد با جرم اطلاق می‌شود. البته این نوع از پیشگیری به لحاظ خصیصه غیرمادی آماج جرم یا ویژگی غیرعمدی عمل مجرمانه درباره «تمامی جرائم» قابلیت اعمال را ندارد. همچنین این نوع از تدابیر پیشگیرانه درباره «همه بزهکاران» بالقوه، به

^۱ Crime Prevention

ویژه افراد نابخرد و یا افراد بس خردمند نافذ نخواهد بود (نجفی، ۱۳۷۶، ۶۰۷) تعداد شانزده رهیافت پیشگیری وضعی از جرم در چهار دسته توسط کلارک ارائه گردیده است:

افزایش تلاش^۱ لازم جهت ارتکاب جرم، این گروه سعی دارد با ایجاد موانع فیزیکی سبب محدود نمودن فعالیت بزهکاران بالقوه گردد. اقداماتی نظیر قفل کردن درب ها، نصب قفل ایمنی روی فرمان خودرو، استفاده از گاوصندوق ها، بهره گیری از شیشه های ضد گلوله نمونه هایی از حفاظت از آماج جرم به شمار می روند. افزایش خطرات^۲ ناشی از ارتکاب جرم: به عنوان مثال نصب فلزیاب های گیت های فرودگاهها موجب افزایش خطر دستگیری کسانی که قصد بردن سلاح یا مواد منفجره به داخل هواپیما را دارند می گردد. و یا به کارگیری دستگاه های دزدگیر یا کشف سرقت در فروشگاه های کتاب نیز در همین راستا صورت می پذیرد. نظارت رسمی شامل استفاده از افسران اونیفورم پوش یا نصب دوربین های امنیتی نیز همین طور. کاهش جاذبه های^۳ آماج جرم. هدف این دسته از تکنیک های پیشگیری وضعی از جرم کاهش منافع عاید از ارتکاب بزه می باشد از قبیل ارائه بلیط بجای پول در وسائط نقلیه. افزایش احساس شرم و گناه^۴ حاصل از ارتکاب جرم که عبارتند از: وضع قوانین خاص که مجرمین بالقوه را با این واقعیت مواجه می سازد که در صورت ارتکاب بزه باید بهای سنگینی را بپردازند. به عنوان مثال قوانین وضع شده از سوی مؤسسات در رابطه با آزار جنسی خانمها. البته این رهیافت ها در برخی منابع با اضافه نمودن «رهیافت حذف معاذیر»^۵ افزایش یافته است (Center for Problem-Oriented Policing, ۲۰۱۷). دوم، "نظریه فرصت جنایی" که معتقد است جرایم زمانی رخ می دهند که فرصت مناسب، انگیزه کافی و عدم وجود بازدارنده های مؤثر همزمان وجود داشته باشد. یکی از نظریه هایی نظریه هایی که در چند دهه اخیر در جرم شناسی ظهور کرده، نظریه فرصت جرم^۶ است. تفکر حاکم بر این نظریه آن است که به صرف وجود بزهکار و بزه دیده، جرم واقع نمی شود؛ بلکه باید فرصت و موقعیت مناسب برای ارتکاب نیز فراهم باشد. بنابراین،

^۱ Increasing the Effort

^۲ Increasing the Risk

^۳ Reducing the Rewards

^۴ Feeling Shame and Guilt

^۵ Removing Excuses Strategy

^۶ Crime opportunity Theory

نظریه فرصت از نقش مثبت شرایط زمینه ساز وقوع جرم و نقش منفی عوامل مانع جرم صحبت می کند و مدعی است که افزایش فرصت های ارتکاب جرم احتمال وقوع جرایم را هم افزایش داده و برعکس، کاهش فرصت های ارتکاب، احتمال وقوع جرایم را تقلیل می دهد (محمد نسل، ۱۳۸۶: ۲۹۳، ۳۱۷)

گسترش منافع، جاذبه عملی برنامه های کاهش فرصت جرم را بسیار افزایش می دهد. این ویژگی اخیراً کشف شده است و هنوز اطلاعات دقیقی از نحوه افزایش آن در دست نیست. شاید یکی از روش های قابل دسترس، تبلیغات باشد. با اینکه دوربین های مدار بسته در میان اتوبوس های ناوگان شماره ۸۰، فقط در چند اتوبوس نصب شده بودند، لیکن انجام یک حرکت تبلیغاتی به گسترش منافع پیشگیرانه کمک کرد. روش کار به این صورت بود که یکی از اتوبوس های دوربین دار به دانش آموزان منطقه نشان داده شد و تبلیغات وسیع از طریق روزنامه ها در مورد اعلام اولین موفقیت در دستگیری فردی که در اتوبوس تخریب انجام داده بود، به عمل آمد. این امر موجب ایجاد جو روانی بازدارنده در میان دانش آموزان مدارس شد. در مقابل باید منتظر بود که گسترش منافع پس از پی بردن بزهکاران به دامنه واقعی اقدامات پیشگیرانه، کاهش پیدا کند. در روزهای اول اجرای برنامه اخذ آزمایش بازدم از رانندگان مظنون به شرب خمر برای پیشگیری از رانندگی در حین مستی، تاثیر بسیار زیادی بر کاهش این قبیل موارد مشاهده شد، اما وقتی که رانندگان دریافتند که هنوز هم خطر دستگیری بسیار اندک است، رانندگی در حین مستی مجدداً افزایش پیدا کرد. این امر ممکن است به معنی آن باشد که باید به دنبال یافتن راه هایی برای مردد نگه داشتن بزهکاران در مورد سطح دقیق اقدامات پیشگیرانه یا ریسک احتمالی در ارتکاب جرم، باشیم (فلسون و کلارک، ۱۳۸۹، ص ۳۲) از منظر حقوقی نیز، نظریه "مسئولیت مدنی بانک ها" به عنوان مبنای مهمی مورد توجه قرار گرفته که بر اساس آن، بانک ها به عنوان ارائه دهندگان خدمات الکترونیکی، مسئولیت تضمین امنیت تراکنش های مالی را بر عهده دارند. این چارچوب نظری به پژوهش حاضر کمک می کند تا عوامل مؤثر در وقوع جرایم بانکی الکترونیکی را به صورت نظام مند تحلیل کند.

مرور مطالعات پیشین نشان می دهد که موضوع جرایم بانکی الکترونیکی از زوایای مختلفی مورد بررسی قرار گرفته است. قریشی محمدی (۱۴۰۱) در پژوهش تطبیقی خود با عنوان

"جرائم بانکی در فضای مجازی در حقوق ایران و اسناد بین المللی" به تحلیل نقاط ضعف نظام حقوقی ایران پرداخته است. این محقق با بررسی اسناد بین المللی مانند کنوانسیون بوداپست و مقایسه آن با قوانین داخلی، به این نتیجه رسیده که نظام حقوقی ایران در زمینه تعریف جرم، تعیین مجازات و سازوکارهای پیگیری جرائم بانکی الکترونیکی دارای کاستی های جدی است. به ویژه در حوزه همکاری های بین المللی و استرداد مجرمان سایبری، خلاءهای قانونی مشهودی وجود دارد. سؤالات اصلی این پژوهش در سه سطح طراحی شده اند. در سطح اول، پژوهش به دنبال شناسایی عوامل مؤثر در ارتکاب جرائم بانکی الکترونیکی است. آیا ضعف سیستم های امنیتی نقش اصلی را دارد یا بی احتیاطی کاربران؟ در سطح دوم، کاستی های نظام حقوقی موجود مورد بررسی قرار می گیرد. آیا قوانین فعلی توانایی مقابله با جرائم نوظهور را دارند؟ در سطح سوم، راهکارهای پیشگیرانه مؤثر مورد توجه است. چه ترکیبی از اقدامات فنی، حقوقی و فرهنگی می تواند بیشترین تأثیر را داشته باشد؟ فرضیات پژوهش نیز بر مبنای یافته های مطالعات پیشین و مشاهدات اولیه شکل گرفته اند. به عنوان مثال، فرضیه مربوط به ضعف سیستم های احراز هویت بر اساس گزارش های متعددی مطرح شده که نشان می دهند بسیاری از جرائم بانکی الکترونیکی از طریق نقص در سیستم های شناسایی کاربران رخ می دهد. یافته های این پژوهش می تواند کاربردهای عملی گسترده ای داشته باشد. در سطح قانونگذاری، نتایج تحقیق می تواند مبنای علمی برای بازنگری در قوانین مرتبط با جرائم سایبری و بانکی قرار گیرد. در سطح بانک ها و مؤسسات مالی، یافته های پژوهش می تواند به طراحی سیستم های امنیتی پیشرفته تر و آموزش کارکنان کمک کند. برای مراجع نظارتی مانند بانک مرکزی، این تحقیق می تواند چارچوبی برای تدوین استانداردهای امنیتی جدید ارائه دهد. در سطح کلان، اجرای توصیه های این پژوهش می تواند به کاهش خسارات مالی ناشی از جرائم بانکی که سالانه مبالغ قابل توجهی را به اقتصاد کشور تحمیل می کند، کمک نماید. همچنین افزایش اعتماد عمومی به سیستم بانکداری الکترونیکی که برای توسعه اقتصاد دیجیتال ضروری است، از دیگر دستاوردهای مورد انتظار این پژوهش محسوب می شود.

۳- مفاهیم

سیاست جنایی پیشگیرانه به عنوان راهبردی کلیدی، با تمرکز بر مقابله با بزه‌های پولی-بانکی، تلاش می‌کند تا از آسیب‌پذیری‌های این حوزه بکاهد. این بخش به بررسی مفاهیم پایه‌ای همچون تعریف سیاست جنایی پیشگیرانه، ماهیت بزه‌های مالی در خدمات نوین بانکی، و ویژگی‌های این خدمات می‌پردازد.

۳-۱- تعریف سیاست جنایی پیشگیرانه

سیاست جنایی پیشگیرانه به مجموعه‌ای از تدابیر، استراتژی‌ها و اقدامات گفته می‌شود که هدف آن کاهش وقوع جرایم و پیامدهای زیان‌بار آنها از طریق شناسایی و کنترل عوامل خطرزا و تقویت عوامل محافظتی است. این سیاست با تمرکز بر پیشگیری از وقوع جرم، به جای تمرکز صرف بر مجازات پس از وقوع جرم، تلاش می‌کند تا با استفاده از ابزارهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و آموزشی، زمینه‌های وقوع جرم را کاهش دهد (van Dijk & de Waard, ۱۹۹۱: ۴۸۳). سازمان ملل متحد نیز سیاست جنایی پیشگیرانه را به عنوان مجموعه‌ای از اقدامات برای کاهش خطر وقوع جرایم و اثرات زیان‌بار آنها بر افراد و جامعه تعریف کرده است که با مداخله در علل چندگانه جرم انجام می‌شود.

۳-۲- مفهوم بزه‌های پولی-بانکی

جرایم مالی در دسته جرایم پولی و بانکی قرار دارند که از مهم‌ترین آنها می‌توان به پولشویی اشاره کرد. این حوزه دارای قوانین مشخص و از پیش تعیین شده است. از جمله مهم‌ترین قوانین حوزه جرایم مالی و بانکی می‌توان به قانون پولی و بانکی کشور، قانون عملیات بانکی بدون بهره، مبارزه با تأمین مالی تروریسم، قانون تسریع امتیازات خاص بانک‌ها به مؤسسه‌های غیرمجاز، قانون مبارزه با پول شویی، قانون مبارزه با قاچاق ارز، اختلاس و کلاهبرداری و قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا اشاره کرد. این نوع جرایم باعث از دست رفتن اموال شده و درنهایت به نظام اقتصادی کشور آسیب جدی وارد می‌سازند. (یگی و همکار، ۱۴۰۰، ۷۹) بزه‌های پولی-بانکی در خدمات نوین بانکی به شکل‌های نوینی ظهور می‌کنند که از پیچیدگی و خطر بیشتری برخوردار هستند. از مهم‌ترین انواع این جرایم می‌توان به کلاهبرداری الکترونیکی، پولشویی دیجیتال، و جرایم پرداخت‌های موبایلی اشاره کرد. کلاهبرداری الکترونیکی شامل هک کردن حساب‌های

بانکی، فیشینگ، و سرقت اطلاعات کارت‌های اعتباری است که با استفاده از فناوری‌های دیجیتال انجام می‌شود. پولشویی دیجیتال نیز فرآیندی است که در آن درآمدهای غیرقانونی به‌طور دیجیتال در سیستم بانکی قرار می‌گیرند و به‌صورت سرمایه‌گذاری‌های مشروع جلوه داده می‌شوند. جرایم پرداخت‌های موبایلی نیز شامل سوءاستفاده از اطلاعات بانکی در پرداخت‌های موبایلی است که می‌تواند منجر به ضرر مالی برای مشتریان شود. (کریمی، ۱۳۹۵، ۲) عملیات بانکی در قانون جدید بانک مرکزی تعریف شده است. بند (چ) ماده یک قانون بانک مرکزی مصوب ۱۴۰۲، عملیات بانکی را تعریف کرده است به «دریافت سپرده از اشخاص حقیقی یا حقوقی و اعطای تسهیلات یا ایجاد اعتبار. به زبان ساده‌تر عملیات بانکی، نوعی واسطه‌گری میان عرضه‌کنندگان و متقاضیان وجوه و اعتبار و ارائه خدماتی همچون گشایش اعتبار اسنادی و صدور ضمانت‌های بانکی است. یعنی بانک‌ها، میان کسانی که وجوه و اعتبار مالی در اختیار دارند و کسانی که متقاضی خدمات هستند، نقش واسطه‌گری دارند. به همین جهت جرایم بانکی ناظر بر عملیات بانکی است. عملیات بانکی به سه دسته تقسیم می‌شود، تجهیز منابع بانکی، تخصیص منابع بانکی و ارائه خدمات بانکی (قلی زاده نیک پی، ۱۴۰۰، ۶۳). لذا در نگاه به عملیات بانکی از بُعد کیفری، باید مشخص شود رفتارهای مجرمانه در کدام دسته از مراحل فوق قرار می‌گیرد. در مرحله تجهیز منابع بانکی، جمع‌آوری سپرده‌های نقدی اشخاص حقیقی و حقوقی انجام می‌شود. تجهیز منابع با روش‌های مختلف مانند سپرده‌گذاری ناشی از سرمایه‌گذاری در قالب مواردی مانند سپرده‌گذاری کوتاه‌مدت و بلندمدت، مضاربه، مساقات، اجاره به شرط تملیک، سلف و ... انجام می‌شود. بعضی از جرایم بانکی در حوزه تجهیز منابع واقع می‌شود. برخی جرایم در حوزه تجهیز مربوط به کارکنان بانک‌ها و موسسات اقتصادی است جرایمی مانند: اختلال در نظام اقتصادی که از طریق بند (ه) ماده یک قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی کشور^۱ اقدام به اخذ وجوه کلان در قالب سپرده‌های اشخاص می‌کنند. برخی دیگر از جرایم

^۱ ماده ۱ قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی کشور

ارتکاب هر یک از اعمال مذکور در بندهای ذیل جرم محسوب می‌شود و مرتکب به مجازاتهای مقرر در این قانون محکوم می‌شود:

در مرحله تجهیز در موسسات و بانک‌ها عبارت است از اختلاس، اهمال و تفریط در انجام وظیفه منجر به تضییع اموال دولت، خیانت در امانت از ناحیه کارکنان موسسات مالی و اعتباری، تحصیل مال از طریق نامشروع، کلاهبرداری، پولشویی و ربا. جرایم مشتریان در مرحله تجهیز منابع بانکی بیشتر معطوف به اخذ ربا و پولشویی است. مرحله تخصیص منابع بانکی، شامل کلیه شیوه‌ها و روش‌هایی است که برای پرداخت تسهیلات و اعتبارات در نظر گرفته شده است. این روش‌ها در قالب مضاربه، مشارکت، جعاله، قرض الحسنه، خرید دین و ... انجام می‌شود. جرایم در حوزه تخصیص منابع بانکی از ناحیه کارکنان عبارت است از خیانت در امانت، اختلاس، ربا، پولشویی، اهمال و تفریط منجر به تضییع اموال دولتی. اشخاص حقوقی و موسسات و بانک‌ها در این مرحله ممکن است مرتکب جرایمی مانند پولشویی، پرداخت ربا، خیانت در امانت در مرحله تخصیص منابع شوند. همچنین در مرحله تخصیص منابع بانکی، جرایمی در حوزه مشتریان بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری

الف - اخلال در نظام پولی یا ارزی کشور از طریق قاچاق عمده ارز یا ضرب سکه قلب یا جعل اسکناس یا وارد کردن یا توزیع نمودن عمده آنها اعم از داخلی و خارجی و امثال آن. ب - اخلال در امر توزیع مایحتاج عمومی از طریق گرانفروشی کلان ارزاق یا سایر نیازمندیهای عمومی و احتکار عمده ارزاق یا نیازمندیهای مزبور و پیش خرید فراوان تولیدات کشاورزی و سایر تولیدات مورد نیاز عامه و امثال آنها بمنظور ایجاد انحصار یا کمبود در عرضه آنها. ج - اخلال در نظام تولیدی کشور از طریق سوء استفاده عمده از فروش غیر مجاز تجهیزات فنی و مواد اولیه در بازار آزاد یا تخلف از تعهدات مربوط در مورد آن و یا رشاء و ارتشاء عمده در امر تولید یا اخذ مجوزهای تولیدی در مواردی که موجب اختلال در سیاستهای تولیدی کشور شود و امثال آنها. د - هر گونه اقدامی به قصد خارج کردن میراث فرهنگی یا ثروتهای ملی اگرچه به خارج کردن آن نینجامد قاچاق محسوب و کلیه اموالی که برای خارج کردن از کشور در نظر گرفته شده است مال موضوع قاچاق تلقی و به سود دولت ضبط می‌گردد. ه - وصول وجوه کلان به صورت قبول سپرده اشخاص حقیقی با حقوقی تحت عنوان مضاربه و نظائر آن که موجب حیف و میل اموال مردم یا اخلال در نظام اقتصادی شود. و - اقدام باندی و تشکیلاتی جهت اخلال در نظام صادراتی کشور به هر صورت از قبیل تقلب در سپردن پیمان ارزی یا تأدیه آن و تقلب در قیمت‌گذاری کالاهای صادراتی و ز (الحاقی ۱۳۸۴/۱۰/۱۴) - تأسیس، قبول نمایندگی و عضوگیری در بنگاه، موسسه، شرکت یا گروه به منظور کسب درآمد ناشی از افزایش اعضاء به نحوی که اعضاء جدید جهت منفعت، افراد دیگری را جذب نموده و توسعه زنجیره یا شبکه انسانی تداوم یابد. تبصره - قاضی ذیصلاح برای تشخیص عمده یا کلان و یا فراوان بودن موارد مذکور در هر یک از بندهای فوق‌الذکر علاوه بر ملحوظ نظر قرار دادن میزان خسارات وارده و مبالغ مورد سوء استفاده و آثار فساد دیگر مترتب بر آن می‌تواند حسب مورد، نظر مرجع ذیربط را نیز جلب نماید. تبصره (الحاقی ۱۳۸۴/۱۰/۱۴) - پرونده‌هایی که قبل از تصویب این قانون تشکیل شده است برابر قوانین قبلی رسیدگی می‌شود.

عبارت است از: خیانت در امانت، تحصیل مال از طریق نامشروع، ربا، کلاهبرداری، پولشویی. (شاهمرادی، ۱۳۹۹، ۶۷)

در مرحله ارائه خدمات بانکی، حدود ۲۰ نوع خدمات بانکی ارائه می‌شود که متعاقب تجهیز منابع بانکی است. خدماتی در رابطه با پرداخت قبوض، تمپر، اعتبارات اسنادی، کارت‌های عابر بانک، خدمات مربوط به وجوه اداره شده، یا نگهداری از اموال و دارایی‌های اشخاص، اوراق بهادار، پوشش‌های بیمه‌ای، و یا خدمات مختلف در حوزه انتشار اوراق مشارکت و ... در این مرحله قرار می‌گیرد. بنابراین ارائه خدمات هم جزئی از عملیات بانکی است. جرایم کارکنان بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری در حوزه خدمات بانکی در قالب جرایم حوزه اعتبارات اسنادی و جرایمی مانند: خیانت در امانت، کلاهبرداری، تحصیل مال از طریق نامشروع و ... تحقق پیدا می‌کند. برخی از جرایم حوزه ضمانت‌های بانکی از جانب کارکنان موسسات و بانک‌ها، جرایمی مانند: خیانت در امانت، اختلاس، تضییع اموال دولتی است. موسسات و بانک‌ها در مرحله ارائه خدمات ممکن است مرتکب جرایمی مانند: خیانت در امانت و تحصیل مال از طریق نامشروع شوند. اشخاص حقوقی در این مرحله در رابطه با ضمانت‌نامه‌های بانکی ممکن است جرایمی تحت عنوان خیانت در امانت و کلاهبرداری انجام دهند. مشتریان در مرحله ارائه خدمات بانکی، ممکن است در قالب ضمانت‌نامه‌های بانکی مرتکب خیانت در امانت، کلاهبرداری، تحصیل مال از طریق نامشروع شوند. همچنین جرایم مشتریان در حوزه ارائه خدمات بانکی عبارت است از: کلاهبرداری، عدم پرداخت تسهیلات بانکی و تحصیل مال از طریق نامشروع (یعنی مشتری با توسل به وسایل متقلبانه از بانک کلاهبرداری می‌کنند). جرایم مذکور از جرایم عمومی است که در قالب جرایم اقتصادی واقع می‌شود. (شایسته، ۱۳۹۶، ۴۵) از جمله آثار مهم اجتماعی و اقتصادی این جرائم، انتقال قدرت اقتصادی از بازار، دولت و شهروندان به مجرمان و سازمان‌های مجرمانه است تا جایی که در صورت گسترش این جرایم در جامعه و عدم مبارزه جدی با آنها و افزایش قدرت بزهکاران حوزه بانکی، به نوعی دولت تحت کنترل آنها قرار می‌گیرد؛ بنابراین آسیب‌پذیری اقتصاد و سیستم بانکی کشورها بر اثر جرایم بانکی، یکی از مباحث مطرح در دنیای کنونی است. یکی از چالش‌های فراروی پیشگیری و مقابله با جرایم بانکی در ایران، ناشناخته ماندن پیامدها و آثار زیان‌بار این جرایم است. پیشگیری از جرایم بانکی،

به جهت وقوع مهمترین جرایم اقتصادی در حوزه بانکی از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. از این رو، تدوین سیاست جنایی پیشگیرانه کارآمد ناظر بر فعالیت‌های پولی و بانکی در راستای سلامت نظام پولی و بانکی ضروری به نظر می‌رسد. ابزارهای حقوقی پیشگیرانه در زمینه فعالیت‌های پولی و مالی، همان مقررات اقتصادی هستند که با وضع آن‌ها از بروز جرایم و تخلفات پولی و مالی پیشگیری می‌شود و راه‌های سوءاستفاده از شبکه بانکی به حداقل ممکن کاهش می‌یابد. جرم‌انگاری پولشویی، اختلال در نظام پولی و بانکی و برخی از سوءاستفاده‌های مالی و اجرای بانکداری الکترونیک، از جمله راهبردهایی هستند که در کنار تدابیر پیشگیرانه و حمایتی عام مقرر در مقررات داخلی مد نظر بوده است. قوانین و مقررات متعدد و فراوانی در زمینه جرایم پولی و بانکی در کشور وجود دارد. قانون بانک مرکزی، قانون پولی و بانکی کشور و قانون مبارزه با پول‌شویی از جمله مهم‌ترین این قوانین است. قوانین دیگری مانند قانون تجارت، قانون عملیات بانکی بدون ربا، قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم، قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، قانون نحوه وصول مطالبات بانک‌ها، قانون تسری امتیازات خاص بانک‌ها به موسسه‌های غیرمجاز، قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری، قانون تسهیل اعطاء تسهیلات بانکی، قانون مجازات اخلاگران نظام اقتصادی، قانون رفع موانع تولید، قانون تنظیم بازار غیرمتشکل پولی، قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و قانون اجازه تأسیس بانک‌های غیردولتی نیز از جمله قوانین پرکاربرد در این حوزه هستند. (بخنوه، ۱۳۹۹، ۸۳)

۳-۳- ویژگی‌های خدمات نوین بانکی

خدمات نوین بانکی با استفاده از فناوری‌های پیشرفته و دیجیتال، به یک بخش مهم از نظام بانکی تبدیل شده‌اند. از مهم‌ترین ویژگی‌های این خدمات می‌توان به دسترسی آسان به خدمات بانکی، کاهش هزینه‌های عملیاتی، و افزایش کارایی اشاره کرد. در این مدل بانکداری، حضور فیزیکی نیروی انسانی و ساختمان‌های فیزیکی حذف می‌شود و بر خدمات بانکی از طریق اینترنت و پلتفرم‌های دیجیتالی تمرکز می‌شود. امنیت بالا و احراز هویت دیجیتال از دیگر ویژگی‌های مهم خدمات نوین بانکی هستند که با استفاده از فناوری‌های نوین مانند امضای دیجیتال و احراز هویت غیرحضوری امکان‌پذیر شده‌اند. خدمات نوین بانکی شامل سفته الکترونیکی، امضای دیجیتال، و پرداخت‌های

موبایلی می شود که به مشتریان امکان می دهد تا به راحتی تراکنش های مالی خود را مدیریت کنند. بانکداری دیجیتال که از زیرمجموعه های خدمات نوین بانکی است، امکانات گسترده تری مانند مدیریت حساب، سرمایه گذاری، و وام ها را در اختیار مشتریان قرار می دهد. این خدمات نه تنها به افزایش رضایت مشتری کمک می کنند، بلکه به کاهش زمان اتلاف و افزایش کارایی در انجام کارهای بانکی نیز منجر می شوند. (جلیل محمد کاظم، ۱۳۹۷، ۷۲)

۴- سیاست جنایی پیشگیرانه از جرایم پولی و بانکی در ایران و سایر کشورها

سیاست جنایی پیشگیرانه در حوزه جرایم پولی و بانکی، به مجموعه ای از اقدامات قانونی، نهادی، و اجرایی اطلاق می شود که با هدف جلوگیری از وقوع این جرایم طراحی شده اند. در ایران، این سیاست ها شامل قوانین و مقررات پیشگیرانه، نهادهای مسئول در پیشگیری، راهکارهای موجود، و بررسی چالش های پیش روی این سیاست ها است.

۴-۱- سیاست جنایی پیشگیرانه در ایران

قوانین و مقررات پیشگیرانه در ایران برای مقابله با جرایم پولی و بانکی، به ویژه در زمینه پولشویی و تأمین مالی تروریسم، به طور قابل توجهی توسعه یافته اند. قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶ به عنوان یکی از مهم ترین قوانین در این زمینه است که چارچوبی قانونی برای شناسایی و جلوگیری از جرایم پولی و بانکی فراهم کرده است. این قانون در ماده ۲ خود،^۱

^۱ (اصلاحی ۰۳/۰۷/۱۳۹۷) - پولشویی عبارت است از: الف - تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از ارتکاب جرائم با علم به منشأ مجرمانه آن. ب - تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان یا کتمان کردن منشأ مجرمانه آن با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیرمستقیم از ارتکاب جرم به دست آمده یا کمک به مرتکب جرم منشأ به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نشود. پ - پنهان یا کتمان کردن منشأ، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه جایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد. تبصره ۱ - هرگاه ظن نزدیک به علم به عدم صحت معاملات و تحصیل اموال وجود داشته باشد مانند آن که نوعاً و با توجه به شرایط امکان تحصیل آن میزان دارایی در یک زمان مشخص وجود نداشته باشد مسئولیت اثبات صحت آنها برعهده متصرف است. منظور از علم در این تبصره و تبصره (۳) همان است که در قانون مجازات اسلامی برای علم قاضی تعریف شده است. تبصره ۲ - داراشدن اموال موضوع این قانون منوط به ارائه اسناد مثبته می باشد. علاوه بر این چنانچه ارزش اموال مزبور بیش از ده میلیارد (۱۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای سال پایه و معادل افزایش یافته آن بر اساس نرخ تورم برای سالهای بعد باشد وجود سابقه از آن در سامانه های مربوطه مطابق قوانین و مقررات لازم است. عدم تقدیم اسناد مثبته که قابل راستی آزمایی باشد به حکم

جرم پولشویی را به دو بخش تقسیم می‌کند: الف- تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به اینکه این عواید به طور مستقیم یا غیرمستقیم از ارتکاب جرم به دست آمده است (قانون مبارزه با پولشویی، ۱۳۸۶). ب- پنهان یا کتمان کردن منشا، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه‌جایی یا مالکیت عوایدی که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد. این قانون همچنین شورای عالی مبارزه با پولشویی را به ریاست وزیر امور اقتصادی و دارایی و با عضویت وزرای بازرگانی، اطلاعات، کشور و رئیس بانک مرکزی تشکیل داده است تا دستگاه‌های ذیربط را در جمع‌آوری، پردازش و تحلیل اخبار و اسناد مرتبط با پولشویی هماهنگ کند (قانون مبارزه با پولشویی، ۱۳۸۶).

قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم که در سال ۱۳۹۴ تصویب شد، بر شناسایی منابع مالی مرتبط با فعالیت‌های تروریستی تمرکز دارد و به عنوان مکمل قانون مبارزه با پولشویی عمل می‌کند. این قانون با هدف جلوگیری از استفاده از سیستم مالی ایران برای تأمین مالی تروریسم، مقرراتی را برای نظارت بر تراکنش‌های مالی و شناسایی معاملات مشکوک وضع کرده است. آیین‌نامه‌های اجرایی این قوانین توسط هیئت دولت تصویب شده‌اند تا جزئیات بیشتری برای اجرای آنها ارائه شود. این آیین‌نامه‌ها شامل الزامات برای مؤسسات مالی در خصوص احراز هویت مشتریان، گزارش‌دهی تراکنش‌های مشکوک، و نگهداری سوابق مالی است.

دادگاه مستوجب جزای نقدی به میزان یک‌چهارم ارزش آن اموال خواهد بود، در این صورت اصل مال موضوع قانون تا زمان رسیدگی قضائی توقیف می‌شود. چنانچه پس از رسیدگی اثبات شود دارا شدن مشروع بوده از مال رفع توقیف و در غیراین صورت ضبط می‌شود. تبصره ۳ - چنانچه ظن نزدیک به علم بر تحصیل مال از طریق نامشروع وجود داشته باشد در حکم مال نامشروع محسوب و مرتکب در صورتی که مشمول مجازات شدیدتری نباشد به حبس درجه شش محکوم می‌شود. در هر صورت مال مزبور ضبط خواهد شد مگر اینکه تحصیل مشروع آن اثبات شود.

۴-۲- سیاست جنایی پیشگیرانه در سایر کشورها

سیاست جنایی پیشگیرانه در سایر کشورها برای مقابله با جرایم پولی و بانکی به صورت الگوهای مختلفی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه اجرا می شود. در این بخش، به بررسی الگوهای پیشگیرانه در کشورهای توسعه یافته، تجربیات کشورهای در حال توسعه، و مقایسه تطبیقی سیاست های پیشگیرانه می پردازیم.

کشورهای توسعه یافته از فناوری های پیشرفته ای مانند بلاکچین و هوش مصنوعی برای شفاف سازی تراکنش ها و شناسایی تراکنش های مشکوک استفاده می کنند. این فناوری ها به مؤسسات مالی کمک می کنند تا داده های مالی را به طور کارآمد تحلیل کنند و معاملات غیرقانونی را به سرعت شناسایی کنند. برای مثال، در ایالات متحده، شبکه اجرای جرایم مالی وزارت خزانه داری^۱ از سیستم های پیشرفته برای نظارت بر تراکنش های مالی استفاده می کند تا از ورود منابع مالی غیرقانونی به سیستم اقتصادی جلوگیری کند (FinCEN, ۲۰۰۶). استفاده از بلاکچین به دلیل ویژگی غیرقابل تغییر بودن تراکنش ها، ردیابی منبع پول و تراکنش ها را آسان تر می کند و به کاهش تقلب و پولشویی کمک می کند. سیستم های نظارتی در کشورهای توسعه یافته به طور مستمر به روز می شوند تا بتوانند با جرایم نوین پولی و بانکی مقابله کنند. این کشورها بر اهمیت آموزش کارکنان و ایجاد خط مشی های انطباق با قوانین و مقررات مبارزه با پولشویی تأکید دارند. آموزش کارکنان به آنها کمک می کند تا از آخرین روش های فریبکارانه و ترفندهای مجرمان آگاه باشند و بتوانند به طور مؤثر با آنها مقابله کنند.

همچنین، ایجاد خط مشی های انطباق با قوانین بین المللی مانند توصیه های گروه اقدام مالی^۲، به این کشورها کمک می کند تا در سطح جهانی با سایر کشورها همکاری کنند و از استانداردهای بین المللی پیروی کنند (FATF, ۲۰۱۸). در این کشورها، الگوریتم های هوش مصنوعی و یادگیری ماشین برای تحلیل دقیق حجم عظیمی از داده های مالی استفاده می شوند. این فناوری ها الگوهای رفتاری مشتریان را شناسایی می کنند و تغییرات ناگهانی و

^۱ FinCEN

^۲ FATF

غیرعادی را تشخیص می‌دهند. تحلیل داده‌های بزرگ^۱ نیز امکان پردازش و بررسی اطلاعات از منابع متنوع را به صورت همزمان فراهم می‌کند. این فناوری‌ها با استفاده از داده کاوی، روندهای تاریخی و مقایسه با داده‌های جاری، به استخراج الگوهای نامتعارف کمک می‌کنند. کشورهای توسعه یافته بر اهمیت همکاری بین‌المللی در مقابله با جرایم پولی و بانکی تأکید دارند. آنها با پیوستن به کنوانسیون‌های بین‌المللی و گروه‌های مانند گروه اقدام مالی، تلاش می‌کنند تا با کشورهای دیگر در زمینه مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم همکاری کنند (FATF, ۲۰۱۸). این همکاری به آنها کمک می‌کند تا از تجربیات سایر کشورها استفاده کنند و در سطح جهانی با جرایم فراملی مقابله کنند. برای مثال، گروه اقدام مالی با توسعه استانداردهای جهانی برای مبارزه با پولشویی، به کشورهای عضو کمک می‌کند تا قوانین و مقررات خود را به روز کنند و از یک چارچوب مشترک برای مقابله با این جرایم استفاده کنند. (FATF, ۲۰۱۸) کشورهای در حال توسعه به دلیل ضعف‌های ساختاری در سیستم‌های اقتصادی و قضایی، با چالش‌های بیشتری در مقابله با جرایم پولی و بانکی مواجه هستند. سیاست جنایی در این کشورها باید به طور همزمان بر اصلاحات قضایی، تقویت نهادهای نظارتی و قانونی، و استفاده از فناوری‌های نوین متمرکز باشد (بیگی و احدی، ۱۴۰۰، ۷۱). پیروی از استانداردهای بین‌المللی مانند گروه اقدام مالی و کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد^۲ نیز به این کشورها کمک می‌کند تا قوانین و مقررات خود را به روز کنند و از بحران‌های اقتصادی ناشی از جرایم مالی جلوگیری کنند. (UNODC, ۲۰۱۰) در مقایسه تطبیقی سیاست‌های پیشگیرانه، کشورهای توسعه یافته بر استفاده از فناوری‌های پیشرفته و سیستم‌های نظارتی قوی تأکید دارند، در حالی که کشورهای در حال توسعه به اصلاحات ساختاری و تقویت نهادهای نظارتی نیاز دارند. در هر دو گروه از کشورها، آموزش کارکنان و شفافیت در تراکنش‌های مالی از مهم‌ترین عوامل پیشگیری هستند. همچنین، همکاری بین‌المللی برای مقابله با جرایم فراملی از اهمیت بالایی برخوردار است.

^۱ Big Data

^۲ UNCAC

سیستم‌های نظارتی در کشورهای توسعه یافته به طور مستمر به روز می‌شوند تا بتوانند با جرایم نوین پولی و بانکی مقابله کنند. این کشورها بر اهمیت آموزش کارکنان و ایجاد خط مشی‌های انطباق با قوانین و مقررات مبارزه با پولشویی تأکید دارند. آموزش کارکنان به آنها کمک می‌کند تا از آخرین روش‌های فریبکارانه و ترفندهای مجرمان آگاه باشند و بتوانند به طور مؤثر با آنها مقابله کنند. همچنین، ایجاد خط مشی‌های انطباق با قوانین بین‌المللی مانند توصیه‌های گروه اقدام مالی، به این کشورها کمک می‌کند تا در سطح جهانی با سایر کشورها همکاری کنند و از استانداردهای بین‌المللی پیروی کنند. (FATF, ۲۰۱۸) بر اهمیت همکاری بین‌المللی در مقابله با جرایم پولی و بانکی تأکید دارند. آنها با پیوستن به کنوانسیون‌های بین‌المللی و گروه‌های مانند گروه اقدام مالی، تلاش می‌کنند تا با کشورهای دیگر در زمینه مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم همکاری کنند (FATF, ۲۰۱۸). این همکاری به آنها کمک می‌کند تا از تجربیات سایر کشورها استفاده کنند و در سطح جهانی با جرایم فراملی مقابله کنند. برای مثال، گروه اقدام مالی با توسعه استانداردهای جهانی برای مبارزه با پولشویی، به کشورهای عضو کمک می‌کند تا قوانین و مقررات خود را به روز کنند و از یک چارچوب مشترک برای مقابله با این جرایم استفاده کنند. (FATF, ۲۰۱۸)

نتیجه گیری

این پژوهش با رویکردی تحلیلی-توصیفی و با بررسی نظام‌مند مبانی نظری و پیشینه تحقیقات موجود، به واکاوی عمیق چالش‌های نظام بانکداری الکترونیکی ایران در مواجهه با جرایم نوظهور پرداخته است. یافته‌های تحقیق به روشنی نشان می‌دهد که سیستم مالی کشور در عصر دیجیتال با تهدیداتی مواجه است که ریشه در عوامل فنی، حقوقی، فرهنگی و مدیریتی دارد. علی‌رغم پیشرفت‌های قابل توجه در زیرساخت‌های بانکداری الکترونیکی، نظام مقابله با جرایم مالی از جامعیت و کارایی لازم برخوردار نیست. اگرچه گام‌های مثبتی در جهت ارتقای امنیت سیستم‌های بانکی برداشته شده، اما پیچیدگی و تنوع جرایم سایبری با سرعتی بیشتر در حال توسعه است. نظام حقوقی موجود از انعطاف‌پذیری لازم برای مواجهه با روش‌های نوین ارتکاب جرم برخوردار نیست و سازوکارهای نظارتی عمدتاً واکنشی و مبتنی بر الگوهای سنتی عمل می‌کنند. مقابله مؤثر با جرایم بانکی الکترونیکی نیازمند تحولی بنیادین در رویکردهای فعلی است. نظام بانکی کشور باید از حالت انفعالی و

واکنشی خارج شده و با اتخاذ استراتژی‌های پیشگیرانه و فعال، به سمت ایجاد محیطی امن و قابل اعتماد حرکت کند. اجرای هماهنگ راهکارهای پیشنهادی در پنج حوزه فناوری، حقوق، فرهنگ، مدیریت و همکاری‌های بین‌المللی می‌تواند ضمن کاهش قابل توجه جرایم بانکی، اعتماد عمومی به سیستم بانکداری الکترونیکی را افزایش دهد و بستر مناسبی برای توسعه اقتصاد دیجیتال فراهم آورد.

لذا پیشنهاد میشود که بانک مرکزی به عنوان متولی اصلی نظام بانکی، با تشکیل کارگروه ویژه‌ای متشکل از صاحب‌نظران حوزه‌های مختلف، برنامه‌ای زمان‌بندی‌شده برای اجرای راهکارهای فوق تدوین نماید. همچنین انجام پژوهش‌های آینده می‌تواند بر ارزیابی اثربخشی راهکارهای اجراشده و بررسی روش‌های نوین ارتکاب جرم متمرکز باشد. باید توجه داشت که امنیت سیستم بانکی یک فرآیند پویا و مستمر است که نیازمند بازنگری و به‌روزرسانی مداوم با توجه به تحولات فناوری و روش‌های مجرمانه است. برای مواجهه مؤثر با چالش جرایم بانکی الکترونیکی، نیازمند اتخاذ رویکردی جامع هستیم که تمامی جنبه‌های این معضل را پوشش دهد. در حوزه فناوری، ضروری است بانک‌ها به سمت استقرار سامانه‌های هوشمند تشخیص تقلب مبتنی بر هوش مصنوعی و یادگیری ماشین حرکت کنند. این سیستم‌ها باید قادر به تحلیل الگوهای رفتاری کاربران و شناسایی فعالیت‌های غیرعادی باشند. پیاده‌سازی معماری امنیتی با استفاده از روش‌های احراز هویت بیومتریک پیشرفته مانند اسکن عنبیه و تشخیص چهره سه‌بعدی، همراه با به کارگیری فناوری رمزنگاری کوانتومی می‌تواند امنیت داده‌های حساس مالی را به میزان قابل توجهی افزایش دهد. ایجاد مرکز ملی پایش جرایم سایبری بانکی که به صورت ۲۴ ساعته فعالیت کند و مجهز به سامانه‌های پیش‌بینی و هشدار زودهنگام مبتنی بر تحلیل کلان‌داده باشد، از دیگر اقدامات ضروری در این حوزه محسوب می‌شود. از منظر حقوقی، تدوین لایحه جامع جرایم بانکی الکترونیکی با رویکردی آینده‌نگر و پیشگیرانه باید در اولویت قرار گیرد. این لایحه باید به گونه‌ای طراحی شود که علاوه بر تعریف دقیق جرایم و مجازات‌ها، سازوکارهای سریع جبران خسارت را نیز پیش‌بینی کند. تأسیس دادگاه‌های تخصصی جرایم سایبری با حضور قضات آموزش‌دیده و آشنا به فناوری‌های نوین، می‌تواند به رسیدگی کارآمدتر به پرونده‌ها کمک کند. همچنین، تقویت همکاری‌های بین‌المللی برای استرداد مجرمان و مسدودسازی

دارایی‌های ناشی از جرم، از ضروریات مبارزه با جرایم سازمان‌یافته مالی است. در بعد فرهنگی و آموزشی، طراحی سامانه ملی آموزش امنیت مالی که بتواند اقشار مختلف جامعه را با مخاطرات و راهکارهای حفاظت از دارایی‌های دیجیتال آشنا کند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. گنجاندن مفاهیم سواد مالی و امنیت سایبری در برنامه‌های درسی مدارس می‌تواند به تربیت نسلی آگاه و مسئول منجر شود. برگزاری دوره‌های تخصصی برای کارکنان بانک‌ها و راه‌اندازی پویش‌های رسانه‌ای مؤثر نیز می‌تواند سطح آگاهی عمومی را ارتقا دهد. تأسیس مراکز مشاوره امنیت مالی در سطح شهرها و روستاها می‌تواند به ویژه برای اقشار کم‌برخوردار و سالمندان بسیار مفید باشد. در سطح مدیریتی و نظارتی، تشکیل شورای عالی امنیت مالی با حضور نمایندگان تمام نهادهای ذی‌ربط می‌تواند به هماهنگی بهتر اقدامات منجر شود. تدوین استانداردهای اجباری امنیتی برای تمام مؤسسات مالی و اجرای آزمون‌های نفوذ دوره‌ای توسط تیم‌های امنیتی مستقل، می‌تواند ضعف‌های سیستم‌ها را به موقع شناسایی کند. ایجاد سامانه رتبه‌بندی امنیتی بانک‌ها و مؤسسات مالی و راه‌اندازی سیستم گزارش‌دهی شفاف و یکپارچه جرایم بانکی نیز از دیگر اقدامات مؤثر در این حوزه است. در سطح بین‌المللی، الحاق به کنوانسیون‌های بین‌المللی مقابله با جرایم سایبری و ایجاد پلیس سایبری بانکی با قابلیت همکاری فرامرزی می‌تواند به مبارزه مؤثرتر با جرایم سازمان‌یافته مالی کمک کند. تشکیل کارگروه‌های مشترک با کشورهای همسایه و مشارکت فعال در سازمان‌های بین‌المللی مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم نیز از دیگر اقدامات ضروری است.

منابع و مآخذ

۱. ارزانیان، نسترن، مرضیه دیرباز، ۱۳۹۷، نقش بانکها در پیشگیری از جرایم بانکداری الکترونیکی، ره یافت پیشگیری از جرم دره اول تابستان، شماره ۲. صفحات: ۱۲۱ - ۱۳۸
۲. بخنوه، کریم، (۱۳۹۹) پیشگیری از جرایم در بانکداری نوین (الکترونیک) و راهبردهای کیفی برای پیشگیری از آن استاد مشاور: رامین پورسعید دانشگاه پیام نور استان البرز، مرکز پیام نور کرج.
۳. بیگی، حسین؛ احدی، فاطمه؛ (۱۴۰۰) راهبرد نگاری جرائم بانکی در سیاست گذاری های پولی و بانکی، مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، شماره ۳۸، ۲۳ صفحه - از ۶۱ تا ۸۳.
۴. جلیل محمد کاظم، (۱۳۹۷) جرایم بانکی مدرن، با نگاه به پیچیدگی روش های رفتارهای مالی جرم آمیز، استاد راهنما: دکتر سید باقر محمدی جامعه المصطفی العالمیه، موسسه آموزش عالی علوم و معارف
۵. حسینی، سیدمحمد و همکاران (۱۳۹۱). «نگاهی به تحولات مفهومی و کارکردی در کیفرشناسی نوین»، مجله حقوقی دادگستری، دوره ۷۶، شماره ۷۹، صفحات ۱۷۸-۱۵۵. <https://doi.org/10.22106/zjz.2012.11050155>
۶. دادبان، حسن. آقایی، سارا (۱۳۸۸). «بازدارندگی و نقش آن در پیشگیری از جرم»، مطالعات حقوق خصوصی، دوره سی ونه، شماره سوم، صفحات ۴۸-۲۵. ۲۰۱۰۱۱.۲۵۸۸۵۶۱۸.۱۳۸۸.۳۹.۳.۷.۵۲۵
۷. رضازاده ظریفه حمیدیه؛ فاطمه احدی، (۱۴۰۱) بررسی امکان سنجی ارتکاب جرائم در نظام بانکداری الکترونیکی، دوفصلنامه علمی - تخصصی اقتصاد توسعه و برنامه ریزی، مقاله ۸، دوره ۹، شماره ۲
۸. شایسته، الهام، (۱۳۹۶) بررسی جرایم مرتبط با خدمات نوین بانکی استاد راهنما: محمد حسن حسنی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.

۹. فلسون، مارکوس و کلارک، (۱۳۸۹) رونالد وی. فرصت و بزهکاری: نگرشی کاربردی برای پیشگیری از بزهکاری، ترجمه محسن کلانتری و سمیه قزلباش، نشر آذر کلک، زنجان، چاپ دوم.
۱۰. قریشی محمدی، فاطمه سادات، (۱۴۰) جرایم بانکی در فضای مجازی در حقوق ایران و اسناد بین المللی، ققه جزای تطبیقی، شماره ۷، صفحه - از ۴۶ تا ۵۵.
۱۰.۲۲۰۳۴/jccj.۲۰۲۳.۳۹۰۰۱۳.۱۲۳۳
۱۱. محمدنسل، غلامرضا. (۱۳۸۶) اصول و مبانی نظریه فرصت جرم، فصلنامه حقوق، دوره سی و هفتم، شماره سوم، پاییز، ۲۹۳-۳۲۲.
۲۰.۱۰۰۱.۱.۲۵۸۸۵۶۱۸.۱۳۸۶.۳۷.۳۸.۲
۱۲. نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۷۶). «روابط میان پیشگیری وضعی و کنترل بزهکاری»، مجله تحقیقاتی حقوقی، شماره ۱۹ و ۲۰، صفحات ۶۲۸-۶۰۵.
۱۳. وایت، راب. هینز، فیونا (۱۳۸۳). جرم و جرمشناسی، ترجمه علی سلیمی، قم: مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه، چاپ اول.
۱۴. FinCEN. (۲۰۰۶). *Guidelines for Financial Institutions*. Retrieved from FinCEN website
۱۵. FATF (Financial Action Task Force). (۲۰۱۸). *Guidance on Anti-Money Laundering and Counter-Terrorism Financing*. Retrieved from FATF website
۱۶. UNODC. (۲۰۱۸). "Crime Prevention & Criminal Justice Module ۲ Key Issues." United Nations Office on Drugs and Crime
۱۷. van Dijk, J., & de Waard, J. (۱۹۹۱). "A comparative study of crime prevention policies." *European Journal on Criminal Policy and Research*, p. ۴۸۳